

РЕЗЮМЕ

Л. С. Левченко, М. Н. Чикалова. Теоретические основы формирования профессиональной подготовки будущих менеджеров международного туризма в высшей школе.

В статье рассматриваются содержание, формы и методы подготовки менеджеров международного туризма в высших учебных заведениях. Охарактеризован понятийно-терминологический аппарат, этапы становления и развития туристского образования. Проанализированы основные организационно-педагогические условия подготовки специалистов для сферы туризма.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, менеджер международного туризма, туристское образование, организационно-педагогические условия подготовки.

SUMMARY

L. Levchenko, M. Chikalova. Theoretical basis of future international tourism managers' training in higher educational establishments.

The article examines the content, forms and methods of International Tourism Managers' training at higher educational establishments. The authors determined the terminology as well as the stages of formation and development of tourism education.

Key words: training, manager of international tourism, tourism education, organizational and pedagogical conditions training.

УДК 37-057.875-057.212:17.022.1:316.625

О. І. Скоробагатська

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

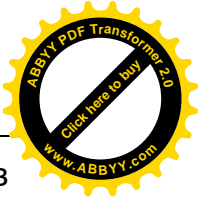
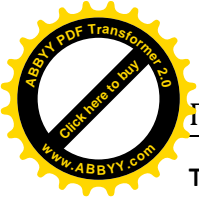
ПРОБЛЕМА ЦІННІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему ціннісного самовизначення особистості. Проаналізовано плани буття, в яких формуються та інтеріорізуються відповідні цінності. Акт ціннісного вибору потребує від людини свободи духу, усвідомленості свого життя, особистісної зрілості. Створення особистісної системи цінностей є найважливішою умовою повноцінної життєдіяльності та продуктивної професійної діяльності майбутнього менеджера освіти.

Ключові слова: цінності, самовизначення, особистість, менеджер, аксіосфера, система цінностей, ієрархія цінностей.

Постановка проблеми. Ефективне розв'язання проблеми вдосконалення системи освіти, її гуманізації залежить від професійної компетентності управлінських кадрів, а також від ціннісних пріоритетів особистості керівника. В умовах кризи суспільних цінностей людина постійно постає перед необхідністю свідомого вибору власної життєвої позиції, орієнтації у просторі економічного, суспільного і власного життя. У контексті професійної підготовки майбутніх керівників особливої актуальності набуває вивчення проблеми ціннісного самовизначення особистості та пошук нових методів формування аксіосфери і свідомого ціннісного самовизначення майбутніх менеджерів освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Сутність аксіологічного підходу до проблеми самовизначення, формування ціннісних орієнтацій у професійному

та особистісному самовизначенні подано у працях вітчизняних психологів (В. Г. Асеев, Л. И. Божович, В. Брожік, Ф. Е. Василюк, Л. С. Виготський, В. К. Вілюнас, Е. І. Головаха, Р. М. Грановська, И. С. Кон, В. В. Крижко, А. А. Кронік, О. М. Леонтьєв, Н. А. Логінова, І. О. Мамаєва, Г. М. Мкртчян, Р. С. Немов, А. К. Осницький, А. Печчеї, С. Л. Рубінштейн, С. Б. Тайсаєва).

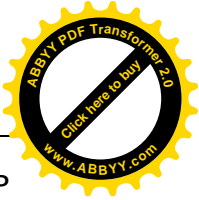
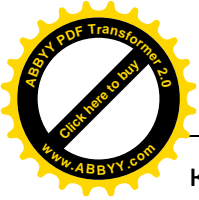
Проблему професійного самовизначення відображено у працях А. В. Афанасьєвої, А. Я. Журкін, С. В. Сальцевой, С. Н. Чистякової, В. А. Ядова. Питання соціального самовизначення розглянуто у працях С. Г. Вершловського, М. Є. Дуранова, В. І. Жорна, С. Є. Матушкіна. Проблему аксіологічного самовизначення особистості, вибору, мотивації, життєвих перспектив людини розглянуто у працях зарубіжних учених, а саме: М. Вебера, А. Маслоу, Х. А. Мюррея, І. Р. Ньюттена, Л. Пулкеннена, Х. Ремшмідт, К. Роджерса, М. Рокича, Н. Смелзер, В. Франкла, Х. Хекхаузена, Р. Штайнера.

Мета статті – проаналізувати актуальні підходи до ціннісного самовизначення особистості.

Виклад основного матеріалу. Ціннісне самовизначення особистості в межах культури становить діалектичну єдність загального, особливого й одиничного, де загальне – це загальнолюдські цінності, орієнтація на які є умовою гармонії суспільства й особистості, особливе – національна культура, одиничне – особистісний комплекс ціннісних пріоритетів (інтереси, потреби, мотиваційна сфера, а також діяльна активність).

Дослідники Б. М. Бім-Бад, Б. П. Бітінас, П. С. Гуревич, М. С. Каган, А. А. Кавалеров, В. О. Сластьонін та ін. зауважують, що феномен відкриття особистістю цінностей, їх інтеріоризації та ієрархізації докорінно відрізняється від соціальної програми формування заданого спектра ціннісних орієнтацій громадян з метою максимально ефективного керування поведінкою особистості. Учені обґрунтовують принципову відмінність ціннісних меж соціалізації від масштабу культурації. Головною метою першої є перетворення індивіда в носія суспільних відносин і його залучення до культури, головним завданням другої є засвоєння особистістю всієї культури, інтеріоризація накопичених в історії культури знань, цінностей та ідеалів.

У дослідженні М. С. Кагана ціннісні відносини розглядаються як єдність внутрішнього і зовнішнього аспектів. Внутрішній аспект ціннісних відносин є взаємозв'язком двох контрагентів – об'єкта-носія цінності та людини, що встановлює його цінність і надає йому певного змісту. З погляду внутрішньої природи М. С. Каган розглядає ціннісне ставлення особистості як певну системну цілісність, що має свій *світоглядно-смысловий зміст*, детермінований загальним соціокультурним

контекстом, і свою форму – *психологічний процес*, у якому цінність засвоюється свідомістю. У зовнішньому аспекті науковець розглядає ціннісне ставлення з двох позицій: 1) як виявлення закономірностей детермінації змісту ціннісного ставлення в різних соціокультурних контекстах; 2) як зворотний вплив на функціонування і розвиток суспільства і культури. Таким чином, зміст цінностей у соціокультурному просторі зумовлюється контекстом культури, психологією особистої та взаємним впливом зовнішнього і внутрішнього аспектів ціннісного ставлення [6].

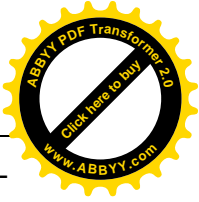
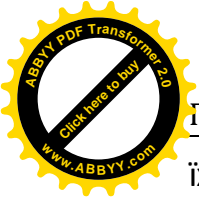
Суб'єктом ціннісних відносин можуть бути: 1) конкретна особистість, що є унікальною, самостійною сутністю, представником певної соціальної групи і трансцендентальним суб'єктом людського роду; 2) невелика контактна група людей, об'єднана загальною діяльністю, інтересами, прагненнями і світоглядом (родина, авторський колектив учених, виробнича бригада); 3) велика неконтактна соціальна група, що володіє спільними рисами психології, ідеологічними установками та єдністю практичної діяльності (плем'я, нація, стан, клас, покоління, політична партія та ін.); 4) людство у цілому як «сукупний суб'єкт» граничного за широтою масштабу; 5) «частковий суб'єкт», внутрішнє «Я» людини, що забезпечує здатність до рефлексії, самоврядування та самопізнання духовно розвиненої особистості [6].

Кристалізація системи цінностей особистості з її специфічним змістом та ієрархічною структурою здійснюється за допомогою усвідомлюваного або неусвідомлюваного залучення до головних цінностей культури та суспільства. М. С. Каган виділяє три форми спілкування, в яких формуються та прищеплюються відповідні цінності:

1) спілкування зі «значущими іншими» – батьками, учителями, братами і сестрами, друзями; 2) спілкування зі своїм «іншим Я», що реалізується у внутрішньому діалозі (самоспілкування); 3) спілкування з уявлюваними партнерами – художниками і створеними ними образами (художнє квазіспілкування).

Залучення до цінностей у соціокультурному вимірі може бути прямим, контактним, дистантним та опосередкованим артефактами (творами культури, в яких упредметнено цінності конкретної культури як форми інобуття самої людини, що заміняють її в інформаційних контактах з іншими людьми).

З метою дослідження внутрішньої природи ціннісного самовизначення розглянемо проблему функціонування цінностей на індивідуальному рівні. Духовний і психологічний феномен цінностей полягає в тому, що, перш ніж вони ввійдуть до особистісної структури людини, вона повинна «пропустити»

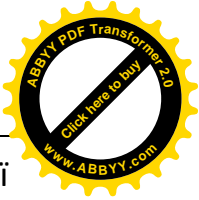
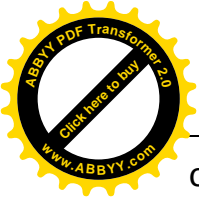
їх через духовно-чуттєву сферу й усвідомити у контексті власної «Я-концепції». Саме так цінності із загальних аксіологічних орієнтирів транспонуються у власну особистісну орієнтацію поведінки, стають внутрішнім регулятором життєдіяльності особистості. За М. С. Каганом утвердження ціннісної ієрархії особистості відбувається у процесі співвідношення надособистісних та особистісних сил [2; 6].

Російський психолог Д. О. Леонтьєв відзначає, що створення особистісної системи цінностей є найважливішою потребою людини як основи її продуктивної і повноцінної життєдіяльності. Учений виділив такі форми існування цінностей, як: 1) суспільні ідеали, вироблені суспільною свідомістю, і присутні в ній узагальнені уявлення про досконалість у різних сферах громадського життя; 2) предметне втілення цих ідеалів у діях або творах конкретних людей; 3) мотиваційні структури особистості («моделі належного»), що спонукують її до предметного втілення суспільних ціннісних ідеалів у своїй поведінці і діяльності [7].

Вітчизняний учений О. Вишневський виокремив три аспекти усвідомлення людиною морально-етичних цінностей: 1) в ідеальному вираженні як система абсолютних, чистих, безкомпромісних ідеалів, що за своєю природою мають божественну суть і життєву доцільність; 2) у конкретному вербальному формулюванні у вигляді певних правил і формул, тобто кодексу цінностей; 3) у вигляді відповідних якостей людської душі у стані їх практичного здійснення і реалізації в поведінці людини [3].

Одним із найважливіших аспектів ціннісного самовизначення є акт ціннісного вибору, який передбачає велику внутрішню свободу людини, оскільки їй дано досягти й інтерналізувати набагато ширший аксіологічний спектр, ніж тільки запропоновані конкретним суспільством цінності. Дослідники М. С. Каган, А. А. Кавалеров, В. О. Сластьонін, М. Шелер зауважують, що здатність до вільного, відчутого й усвідомленого вибору індивідом цінностей є специфічно людською якістю, яка не транслюється генетично, а формується, виховується в кожному поколінні людей, у кожного індивіда окремо. Отже, розвиток здатності сприймати, інтеріоризувати та досягти виховні цінності є одним із найважливіших аксіологічних завдань освіти та виховання.

В. О. Сластьонін вважає, що інтеріоризація цінностей особистістю вимагає діалектичної єдності таких аспектів, як когнітивний та емоційний, раціональний та практичний (готовність до діяльності), соціальний та індивідуальний. Гармонійне поєднання цих факторів характеризує рівень розвитку ціннісних орієнтацій особистості як досить високий, що дозволяє

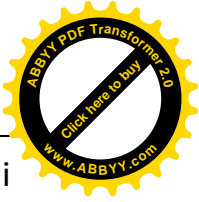
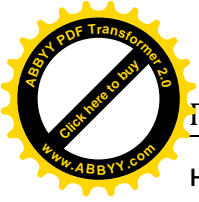
особистості адекватно орієнтуватися у світі матеріальної і духовної культури [8].

М. Шелер обґрунтував ієрархію цінностей у порядку їх зростання стосовно Абсолютної цінності – Бога, де більш високі цінності є позачасовими і неутилітарними, а нижчі – минущими і мінливими: цінності приємного і неприємного (або гедоністичні цінності корисного); вітальні цінності (душевні); духовні цінності (етичні, естетичні) і цінності чистого пізнання; вищі цінності – цінності святині [9].

Відповідно до антропологічної концепції С. І. Гессена, формування людини здійснюється відразу в кількох планах буття, де «вища площина нашаровується над нижчою, оформляючи її і не порушуючи при цьому її внутрішньої закономірності». Учений визначає ці «плани» як «План біологічного буття» (виховання як біологічний процес), «План суспільного буття» (виховання як соціальний процес), «План духовної культури» (виховання як духовний процес), «План благодатного буття» (виховання як спасіння). Зазначену структуру вчений подав у двох різних значеннях, а саме: як ієрархію буттєвого існування людини всередині конкретної культури, відповідно до чого кожна людина одночасно проходить усі ці плани, і як схему історичного розвитку виховного процесу, відповідно до чого кожна історична епоха перебуває в межах певного плану буття [9].

Кожен «план буття» має свої конкретні завдання і певні цінності. Відповідно до концепції С. І. Гессена, у межах біологічного плану реалізується натуралістичний педагогічний напрям, головними завданнями якого є опіка і дресирування, а основною цінністю – збереження життя. Плану суспільного буття відповідає соціологічний напрям виховання, головними завданнями якого є формування члена соціальної групи, а головною цінністю – соціальна група та її інтереси. План духовної культури проявляється в гуманістичному напрямі, де основне завдання виховання – освіта, а головна цінність – саморозвиток особистості, що досягає культурні цінності. План благодатного буття, основними цінностями якого є любов до ближнього і любов до Бога, здійснюється як духовний шлях до спасіння, як процес становлення духу, вільного від гріха. Як бачимо, самовизначення особистості потребує визначення пріоритету певного плану буття, в якому відбувається безпосередній ціннісно-формуючий процес [9].

О. Вишневський у «Кодексі цінностей» виокремив цінності за критерієм морально-етичної самореалізації людини: 1) абсолютні вічні цінності, що мають універсальне значення, загальнолюдський характер і необмежену сферу застосування: доброта, чесність, любов, справедливість, гідність, мудрість, воля, правда; 2) національні цінності, що є значущими для певного

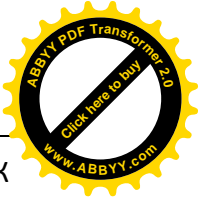
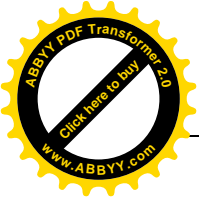
народу: патріотизм, почуття національної гідності, державотворчі прагнення, історична пам'ять, прагнення до національної єдності; 3) громадянські цінності, що базуються на визнанні рівності всіх людей і декларуються демократичним суспільством: права і свободи людини, обов'язок перед іншими людьми, ідея соціальної гармонії, повага до законів; 4) сімейні цінності, що є моральними основами існування родини, – взаємин поколінь, подружньої вірності, турботи про дітей та інших членів родини, збереження пам'яті про предків; 5) цінності особистого життя, що мають базове значення для життя самої особистості, визначають її характер, поведінку, стиль приватного життя.

Менеджер освіти є носієм та провідником цінностей в освітньо-виховний простір. Його індивідуальні ціннісні орієнтації відображають ступінь особистісної соціалізації та культурації, вони також є механізмом сприйняття власного внутрішнього світу та особистості інших людей. Від ціннісного самовизначення майбутнього менеджера освіти залежить не тільки його індивідуальний сенс життя, а й цінності його професійної самореалізації.

Висновки. Менеджер освіти повинен відповідати сучасним психологічним та етичним умовам щодо керівництва навчальним закладом. Тому актуалізація гуманістичних цінностей суспільного буття, цінностей духовного та благодатного буття у професійній підготовці менеджерів освіти, на нашу думку, заслуговує на особливу увагу. Але ж саме ці сфери є специфічним смисловим простором для становлення Людини. Управлінець освіти, який володіє розгорнутою аксіосферою, має здатність створити умови для реалізації такої аксіосфери в освітньо-виховному просторі. Отже, професійна підготовка менеджерів освіти повинна включати: по-перше, певний світоглядно-смисловий зміст щодо аксіологічної проблематики, що дозволить забезпечити більш ефективну інтеріоризацію цінностей та аксіологічне самовизначення; по-друге, максимально використовувати можливості соціально-психологічного тренінгу для забезпечення усвідомленого вибору цінностей життя та професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим-Бад Б. М. Педагогическая антропология / Б. М. Бим-Бад. – М., 1998. – 576 с.
2. Битинас Б. П. Введение в философию воспитания / Б. П. Битинас. – М. : Фонд духов. и нравств./ образования, 1996. – 141 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О. Вишневський. – Львів : Льв. обл. наук.-метод. ін-т освіти ; Льв. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.
4. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
5. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації : [монографія] / А. А. Кавалеров. – Одеса : Астропринт, 2001. – 224 с.

6. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.

7. Леонтьев Д. А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции / Д. А. Леонтьев // Вопросы философии. – 1996. – № 4. – С. 15–26.

8. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие [для студ. пед. вузов] / В. А. Слостенин, Г. И. Чижаква. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

9. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер. – М. : Гнозис, 1994. – 490 с.

РЕЗЮМЕ

О. И. Скоробагатская. Проблема ценностного самоопределения личности будущего менеджера образования.

В статье рассмотрена проблема ценностного самоопределения личности. Проанализированы планы бытия, в которых формируются и интериоризируются соответственные ценности. Акт ценностного выбора требует от человека свободы духа, осознания своей жизни, личной зрелости. Создание личностной системы ценностей является самым важным условием полноценной жизнедеятельности и продуктивной профессиональной деятельности будущего менеджера образования.

Ключевые слова: ценности, самоопределение, личность, менеджер, аксиосфера, система ценностей, иерархия ценностей.

SUMMARY

O. Scorobagatska. The problem of the person's self-identity value of a future manager of education.

The article deals with the problem of the person's self-identity value. The plans of existence in which the appropriate values are formed and interiorized are analysed. The act of choice values demands human freedom of spirit, awareness of his life, personal maturity. The most important condition of life activity and productive professional work of a future manager of education is creating personal value system.

Key words: values, self-identity, person, manager, axiosphere, system of values, hierarchy of values.